Horizontālais princips praksē

Biežākie pārpratumi, izaicinājumi un labie piemēri ES fondu projektos

Vienlīdzība • iekļaušana • nediskriminācija • pamattiesības

Inese Vilcāne | Labklājības ministrija

Labklājības ministrija

Finansē Eiropas Savienība

2027 Nacionālais attīstības plāns

Prezentācijas ceļvedis

1. HP kā projekta kvalitātes instruments
2. Ko māca līdzšinējā pieredze?
3. Kur visbiežāk kļūdāmies?
4. Ko dara labie projekti?
5. Rezultāts un ilgtspēja

GALVENAIS JAUTĀJUMS

Vai horizontālais princips ir mainījis pašu projektu, pakalpojumu vai vidi, un vai šo pārmaiņu var pierādīt?

No prasības izpildes uz izmērāmu kvalitāti

1. HP KĀ PROJEKTA KVALITĀTES INSTRUMENTS

ES fondu nosacījums*, kura mērķis ir nodrošināt vienlīdzīgas iespējas, iekļaušanu, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana.

VIENLĪDZĪBA

Vai resursi un iespējas ir līdzvērtīgi?

IEKĻAUŠANA

Vai cilvēks piedalās risinājuma veidošanā?

NEDISKRIMINĀCIJA

Vai neitrāls nosacījums kādu neizslēdz?

PAMATTIESĪBAS

Vai ievērota cieņa, autonomija, privātums un drošība?

HP nav tikai prasība, kas projektam jāizpilda. Tas ir veids, kā tiesības pārvērst praktiskā rīcībā, un vienlaikus projekta kvalitātes rādītājs.

*ES un starptautiskais tiesiskais regulējums, tostarp Regula (ES) 2021/1060, ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, ES Pamattiesību harta u.c.

Dažādi lietotāji - dažādi risinājumi

Vai visiem vienlīdzīgi ir piekļūstams?

1 Redzes traucējumi

Pielāgota vide, informācija un orientēšanās iespējas.

2 Dzirdes traucējumi

Vizuāli un tekstuāli risinājumi pakalpojuma saņemšanai.

3 Kustību traucējumi

Fiziski piekļūstama vide, aprīkojums un pārvietošanās.

4 Garīga rakstura traucējumi

Saprotama norise, paredzamība un vajadzīgais atbalsts.

5 Cita etniskā piederība

Vienlīdzīga attieksme un kultūras atšķirību ievērošana.

6 Cita reliģija vai pārliecība

Reliģiskās un kultūras prakses respektēšana.

7 Gados jauni un vecāki cilvēki

Vecumam un dzīves situācijai atbilstošs pakalpojums.

8 Vecāki ar maziem bērniem

Ģimenēm piemērota vide, laiks un pakalpojuma forma.

Pakalpojuma kvalitāte ir atkarīga no spējas atpazīt šķēršļus un paredzēt atbilstošus risinājumus.

2. KO MĀCA LĪDZŠINĒJĀ PIEREDZE?

No uzskaitītiem rādītājiem uz pierādāmu kvalitāti

Uzraudzības sistēma parāda apjomu.
Kvalitāti un ietekmi pierāda projekta saturs, lietotāju pieredze un faktiskās pārmaiņas.

DATI
parāda sasniegto apjomu

PIEREDZE
atklāj šķēršļus un veido risinājumu

PĀRMAIŅA
apliecina ietekmi uz cilvēku

Piecas galvenās atziņas

1	**Konkrētība rada kvalitāti**	Jo precīzāk nosaukts cilvēks un šķērslis, jo atbilstošāks ir risinājums.
2	**Piekļūstamība jāplāno sākumā**	Vēlāk veikti pielāgojumi parasti ir sarežģītāki, dārgāki un mazāk efektīvi.
3	**Līdzdalība uzlabo risinājumu**	Mērķa grupas iesaiste palīdz atklāt šķēršļus, kurus projekta komanda pati var nepamanīt.
4	**Darbība vēl nav rezultāts**	Apmācību, konsultāciju vai materiālu skaits neparāda, ko projekts ir mainījis cilvēka pieredzē.
5	**Pierādījumi jāplāno vienlaikus ar darbībām**	Projekta beigās bieži vairs nav iespējams atjaunot sākotnējo situāciju vai iegūt nepieciešamos salīdzināmos datus.

Galvenā mācība: no konkrēta šķēršļa līdz pierādāmai pārmaiņai.

ESF+: sasniegtās HP rādītāju vērtības (n=219)

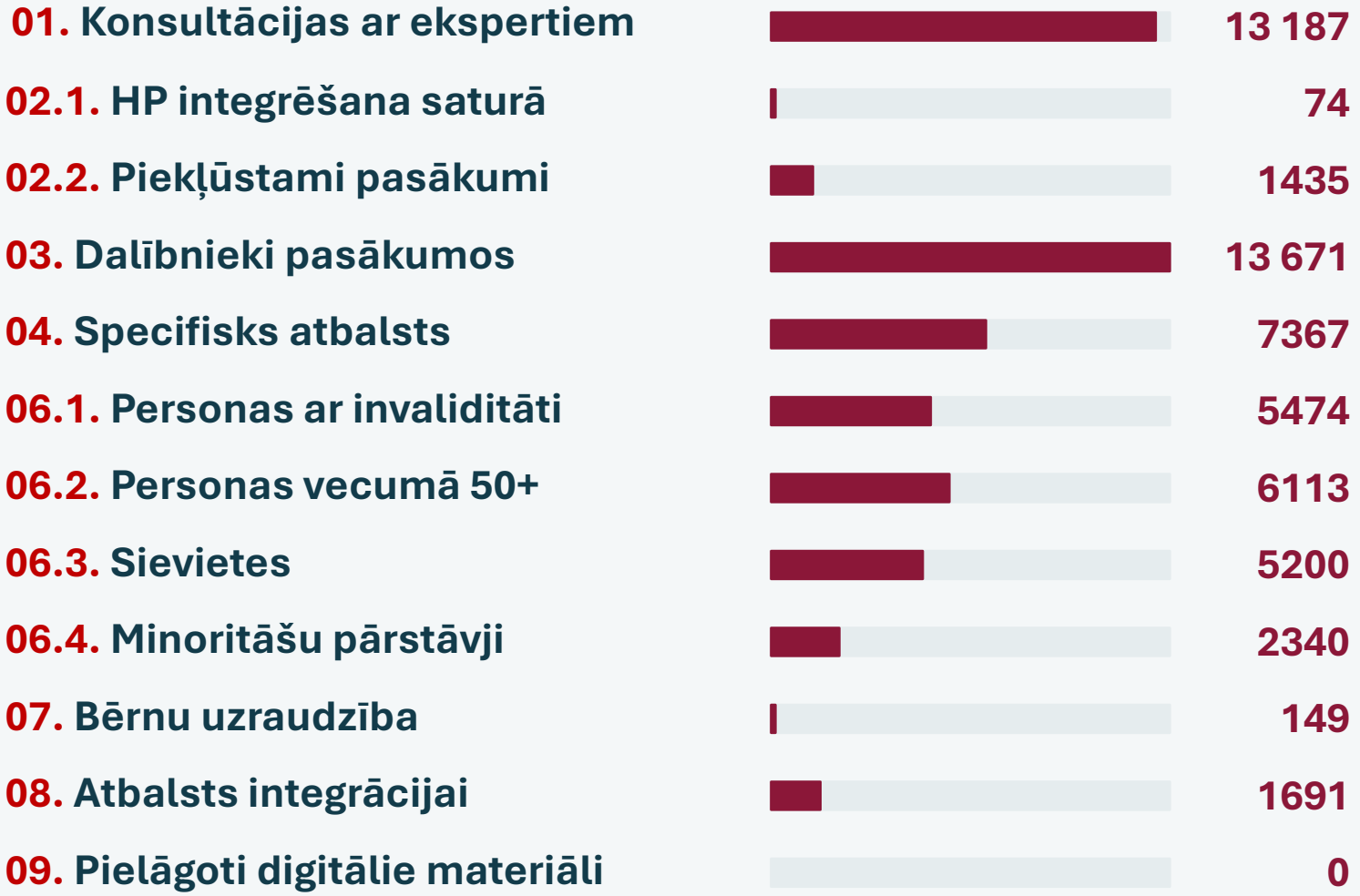

Pārpratums

Augsta vērtība automātiski nozīmē lielu ietekmi.

Nediskriminācijas saturs – maz, bet dalībnieki – daudz.

Realitāte

Rezultātā var dominēt viens projekts vai atšķirīga uzskaite.

Risinājums

Skaitli lasīt kopā ar darbības saturu, datu avotu un lietotāja ieguvumu.

Horizontālā principa "Vienlīdzība, iekļaušana, nediskriminācija un pamattiesību ievērošana" ieviešanas uzraudzības ziņojums (periods 2021.-2026. gada jūlijs)

ERAF/KF/TPF: sasniegtās HP rādītāju vērtības (n = 2192)

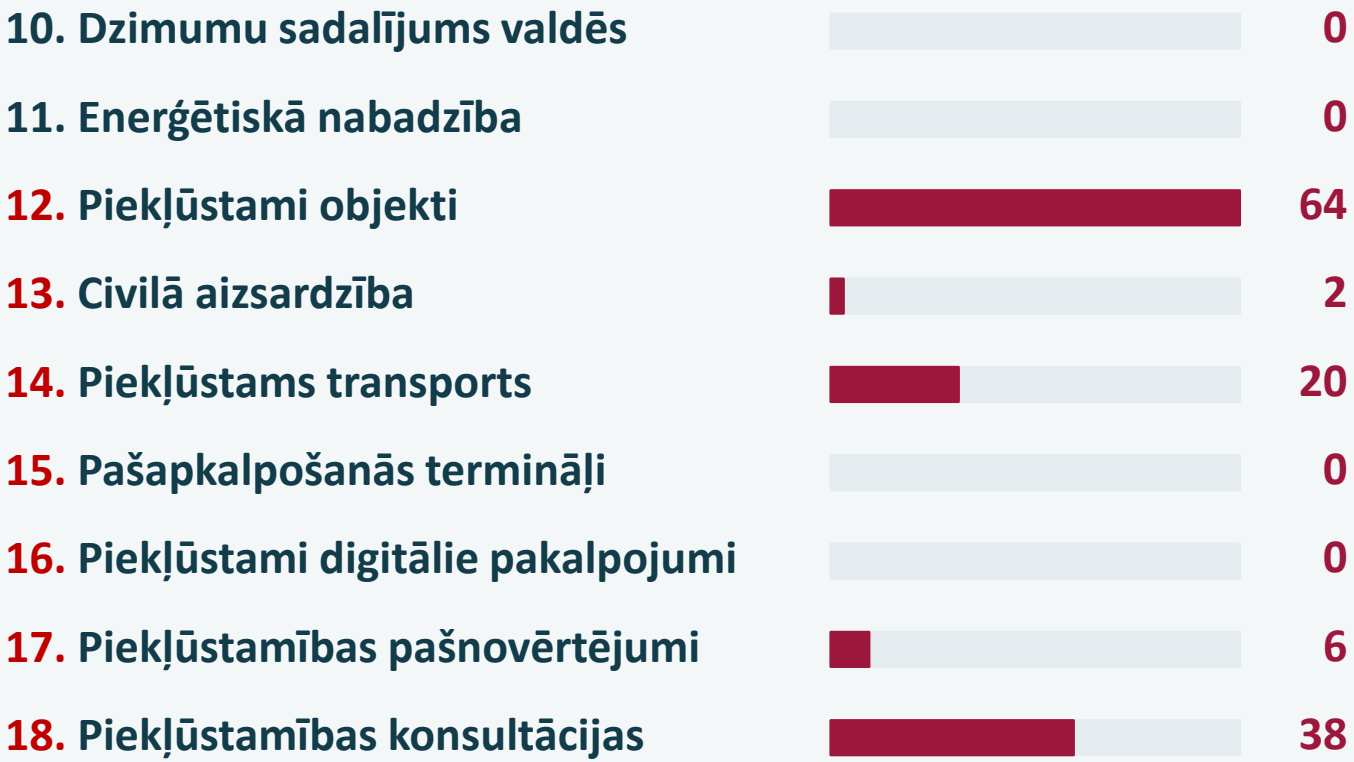

Pārpratums

Rādītāja sasniegtā vērtība pati par sevi neparāda HP ietekmes apjomu.

Realitāte

Visbiežāk izmantots VINPI_12, taču trūkst pierādījumu par to, vai objekts tiešām ir piekļūstams.

Risinājums

Skaitļus interpretēt kopā ar projekta dokumentāciju, piekļūstamības pašnovērtējumu, ekspertu konsultācijām un atzinumiem

HP rādītājs nav formalitāte, bet pierādījums tam, ka projektā ir novērsts konkrēts šķērslis un mainījusies cilvēka pieredze.

3. KUR VISBIEŽĀK KĻŪDĀMIES?

No formālas izpildes uz pārbaudāmu rezultātu

Galvenais jautājums

Vai projekts var pierādīt ne tikai darbību, bet arī novērsto šķērsli un pārmaiņu?

PAMANI
kur īstenošanā pazūd HP prasība

IZLABO
pirms neatbilstība ietekmē rezultātu

PIERĀDI
kā mainījusies cilvēka pieredze

Trīs biežāko kļūdu grupas

1. Formāla izvēle

- HP darbība vai rādītājs neizriet no projekta faktiskā satura.
- Tiek lietots vispārīgs formulējums: “paredzēts visiem”.
- Nav nosaukts konkrētais cilvēks un šķērslis.

2. Pārrauta loģika

- Rādītājam nav paredzēta specifiska darbība.
- Nav skaidrs, kā pierādīt izvēlētā rādītāja sasniegšanu.
- Uzskaita visas aktivitātes, neatkarīgi no to satura.

3. Novēlota integrēšana

- Piekļūstamību pārbauda tikai projekta beigās.
- HP nav iestrādāts budžetā, iepirkumā vai tehniskajā specifikācijā.
- Mērķgrupu informē, bet neiesaista testēšanā.

Sekas **Dati nav salīdzināmi un auditējami, rezultātu nevar ticami pierādīt, un daļa mērķa grupas var palikt nesasniegta.**

Ko darīt: veidot nepārtrauktu rezultāta loģiku

01 SITUĀCIJA

Ko projekts dara?

Plāno konkrētu darbību, mērķa grupu

PIEMĒRS

mācību seminārs cilvēkiem ar invaliditāti

02 ŠĶĒRSLIS

Kam un kas traucē?

Tiek identificēts šķērslis līdzdalībai vai vienlīdzīgai piekļuvei.

PIEMĒRS

sarežģīta informācija, nepiekļūstama norises vide vai formāts.

03 RISINĀJUMS

Ko mainām?

HP prasība tiek iestrādāta ieprikuma saturā, norisē un materiālos.

PIEMĒRS

vienkāršā valoda, piekļūstami materiāli un vajadzīgie pielāgojumi.

04 REZULTĀTS

Kā pierādām?

Tiek vērtēta ne tikai izpilde, bet arī atgriezeniskā saite un pārmaiņa.

PIEMĒRS

Dalībnieku aptauja, plašāka līdzdalība, vienlīdzīga piekļuve un kvalitatīvs rezultāts.

Rezultātu pārbauda un pieredzi izmanto, lai pilnveidotu nākamo aktivitāti

Galvenais jautājums: kāds šķērslis novērsts, ko tas mainīja cilvēkam un ar kādiem datiem to pierādām?

4. KO DARA LABIE PROJEKTI: maina vidi, pakalpojumu un cilvēka pieredzi

Labā prakse sākas agrīni: projektēšanā, lietotāju vajadzību izpētē un tehniskajā specifikācijā

Projekta piemērs (1) : no vajadzības uz risinājumu un pārbaudāmu rezultātu

Situācija → šķērslis → risinājums → rezultāts

3. KĀ TIEK KLASIFICĒTAS ASISTĪVĀS TEHNOLOĢIJAS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMU APGUVEI?

Asistīvo tehnoloģiju dalījums pa mācību atbalsta jomām un tehnoloģiju līmeņiem:

PIEMĒRI

MĀCĪBU ATBALSTA JOMA	VAJADZĪBA	VIENKĀRŠI RISINĀJUMI (zema līmeņa tehnoloģijas jeb *Low-tech*)	VISPĀRPIEEJAMI DIGITĀLI VAI VIENKĀRŠI ELEKTRONISKI RISINĀJUMI (vidēja līmeņa tehnoloģijas jeb *Mid-tech*)	SPECIALIZĒTAS TEHNOLOĢIJAS (augsta līmeņa tehnoloģijas jeb *High-tech*)
Lasīšana	⇨ Uztvert, izlasīt un saprast drukātu vai digitālu tekstu	• Krāsu filtri • Lupas • Lasīšanas lineāls • Teksta marķieri • Slīpie paliktņi	• Audio atskaņotāji • Audiogrāmatas • Teksta izcelšana • Lasīšanai piemēroti fonti un teksta noformējuma pielāgojumi	• Teksta pārvēršanas runā programmatūra • Teksta priekšlasītāji • Ekrāna lasītāji • Viedpildspalvas
Rakstīšana	⇨ Veidot rakstu darbus un ievadīt tekstu	• Ergonomiski rakstāmrīki satvērēji • Rakstīšanas veidnes • Slīpbalsti	• Portatīvie diktofoni • Vienkāršas teksta ievades ierīces vai standarta teksta redaktori • Universāli pareizrakstības pārbaudes rīki • Specializēta tastatūra	• Runas pārvēršanas tekstā programmatūra • Specializēta vārdu prognozēšana • Simbolos balstīta tekstveides programmatūra
Matemātika	⇨ Veikt aprēķinus un risināt matemātiskus uzdevumus	• Skaitļu līnijas • Skaitāmkociņi • Rūtiņu šabloni	• Digitālais kalkulators • Digitālais rūtiņu papīrs • Uzdevuma soļu vizualizācijas lietotnes	• Runājošs vai lielpogu kalkulators • Matemātiskā pieraksta piekļūstamības programmatūra • Specializēti taktīlie vai digitālie matemātikas rīki
Komunikācija	⇨ Izteikt domas, vajadzības un sazināties	• Attēlu kartes • Simbolu kartes • Komunikācijas tāfeles un grāmatas	• Digitālas simbolu izvēlnes • Vienkāršas saziņas lietotnes • Ierakstāmas vienas vai vairāku ziņojumu pogas	• AAK programmatūra un komunikācijas ierīces ar individuāli pielāgojamu vārdu krājumu • Alternatīvu piekļuvi vai runas ģenerēšanu
Uzmanība, atmiņa un organizēšana	⇨ Plānot darbu, koncentrēties un pabeigt uzdevumus	• Vizuāls dienas plāns • Kontrolsaraksts • Uzdevuma soļu kartes • Mehānisks vai vienkāršs taimeris • Skaņu slāpējošas austiņas	• Atgādinājumi • Digitālie kalendāri • Taimeru un plānošanas lietotnes	• Individuāli konfigurējamas secīgu darbību, laika plānošanas un kognitīvā atbalsta sistēmas
Piekļuve videi un tehnoloģijām	⇨ Piekļūt datoram, digitālajam saturam, mācību materiāliem un mācību videi	• Dokumentu turētāji • Ergonomisks novietojums • Taustiņu marķējumi • Krāsu vai taktilās uzlīmes	• Operētājsistēmas piekļūstamības funkcijas • Ekrāna palielināšana • Subtitri • Balss ievade • Standarta alternatīva pele vai lielpogu tastatūra	• Elektroniskie palielinātāji • Ekrāna lasītāji • Specializētas tastatūras un peles • Slēdžu vadība • Acu vadības sistēmas • FM sistēmas • Mākslīgā intelekta mācību asistents

1 PAKĀPENISKA IZVĒLE: Sāciet ar vienkāršāko piemēroto risinājumu un specializētu tehnoloģiju izvēlieties tikai tad, ja tas nepieciešams.

2 ELASTĪGAS ROBEŽAS: Robeža starp vidēja un augsta līmeņa tehnoloģijām nav stingri nodalāma – viena un tā pati tehnoloģija dažādās situācijās var pildīt atšķirīgas funkcijas.

3 PLAŠS PIELIETOJUMS: Viena asistīvā tehnoloģija var būt efektīva un noderīga vairākās mācību atbalsta jomās vienlaikus.

Projekta piemērs (2): bērnu uzraudzība kā līdzdalības priekšnosacījums

149 **pakalpojuma saņēmēji** | **124** sievietes **25** vīrieši | **Kopējais personu skaits, kuras saņēma pakalpojumu ESF+ projektu ietvaros**

Sasniegtā vērtība **94 personas** (94 sievietes un 0 vīrieši).
Lai nodrošinātu atbalstu bērniem ar autismu, projekta ietvaros tika nodrošināts pieskatīšanas pakalpojums, tādā veidā dodot iespēju vecākam piedalīties projekta rīkotajos pasākumos

HP darbība novērš praktisku šķēršli dalībai mācībās un darba iespējās

Projekta piemērs (3): infrastruktūras attīstība

Izstrādājot projekta risinājumus, plānots nodrošināt vides piekļūstamības ekspertu konsultācijas, tās paredzot projektēšanas un būvniecības procesā. Pamatojoties uz vides piekļūstamības eksperta ieteikumiem, veidojot ielu apdobju risinājumus, plānots ievērot universālā dizaina principus, lai nodrošinātu piekļūstamību un ērtu lietošanu visiem iedzīvotājiem, neatkarīgi no viņu fiziskajām spējām.

«Zaļās infrastruktūras attīstība un ieviešana Rīgas vēsturiskajā centrā»

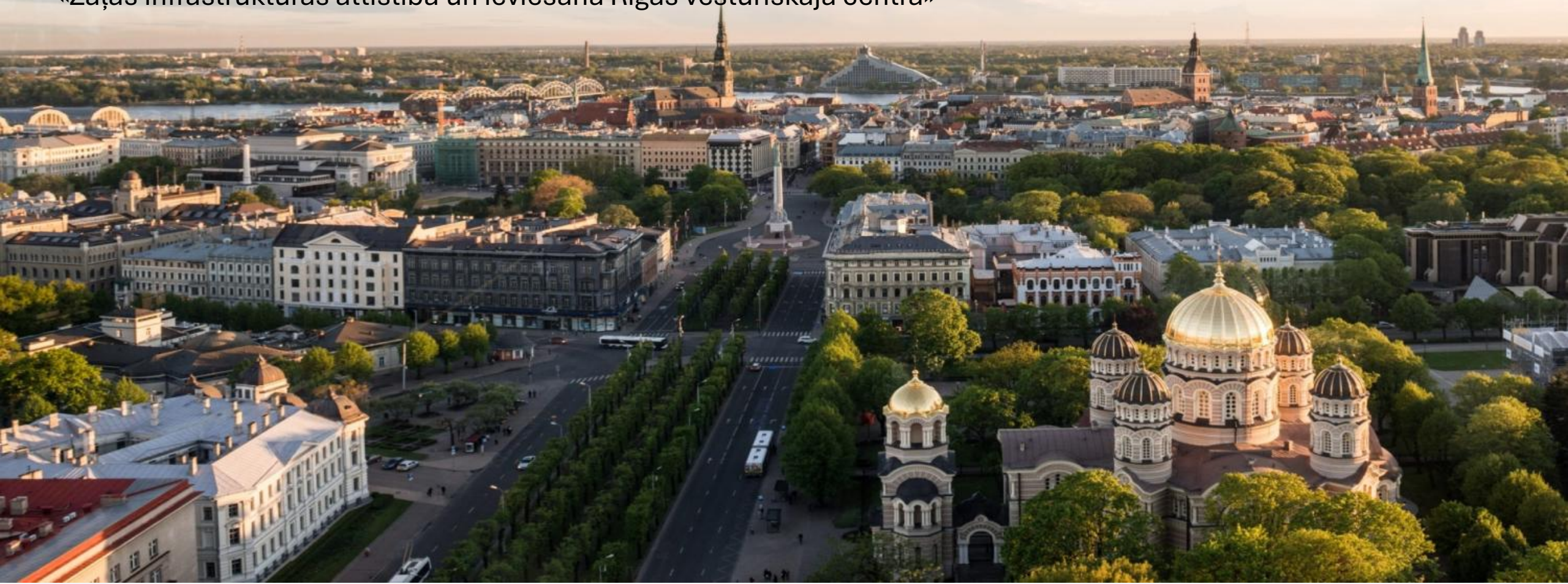

Projekta piemērs (4): infrastruktūras attīstība

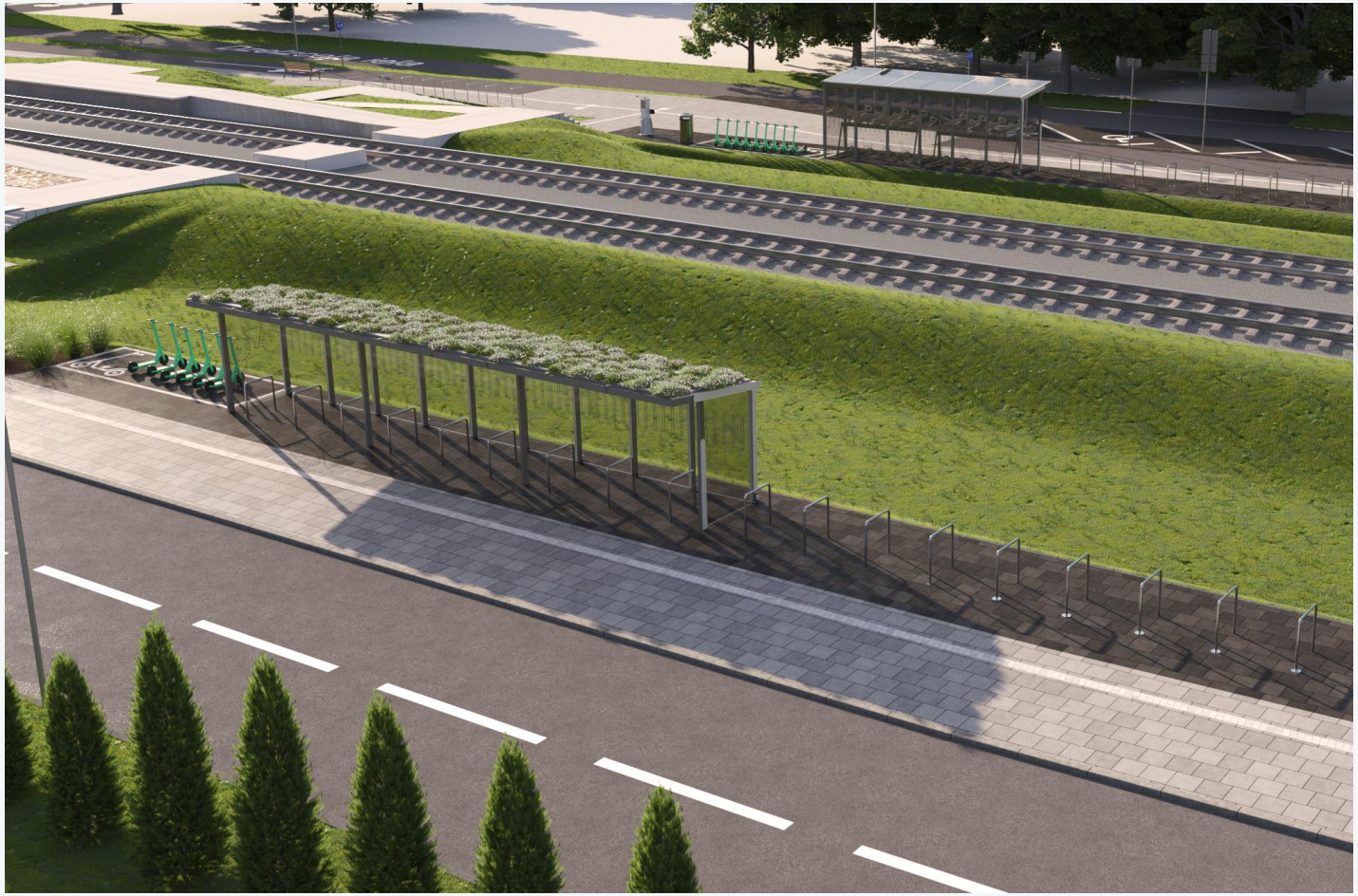

Pilsētas sabiedriskā transporta savienojuma punkta “Biznesa augstskola “Turība”” izveide

Projektā plānotās HP darbības:

- gājēju kustībai nepieciešamās infrastruktūras attīstīšana, ievērojot universālā dizaina principus, tādējādi veicinot sakārtotu un piekļūstamu vidi visām sabiedrības grupām, tostarp cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem un dažāda vecuma iedzīvotājiem;
- teritorijas apzaļumošana, lietošanai ārtelpā paredzēto soliņu uzstādīšana, lai radītu patīkamāku un ērtāku vidi ikvienam.

Projekta piemērs (5): digitālā piekļūstamība

Horizontālā principa darbības:

- "Viegli lasīt" saturs vieglajā valodā
- Informācija vairākos sensoros kanālos
- Kontrasts
- Palielinājuma funkcija
- Citi uzstādījumi

«Laiks IEKĻAUŠANAI»

Projekta piemērs (6): digitālā pieklūstamība

«Izvērtējumi pierādījumos balstītas sociālās politikas pilnveidei»

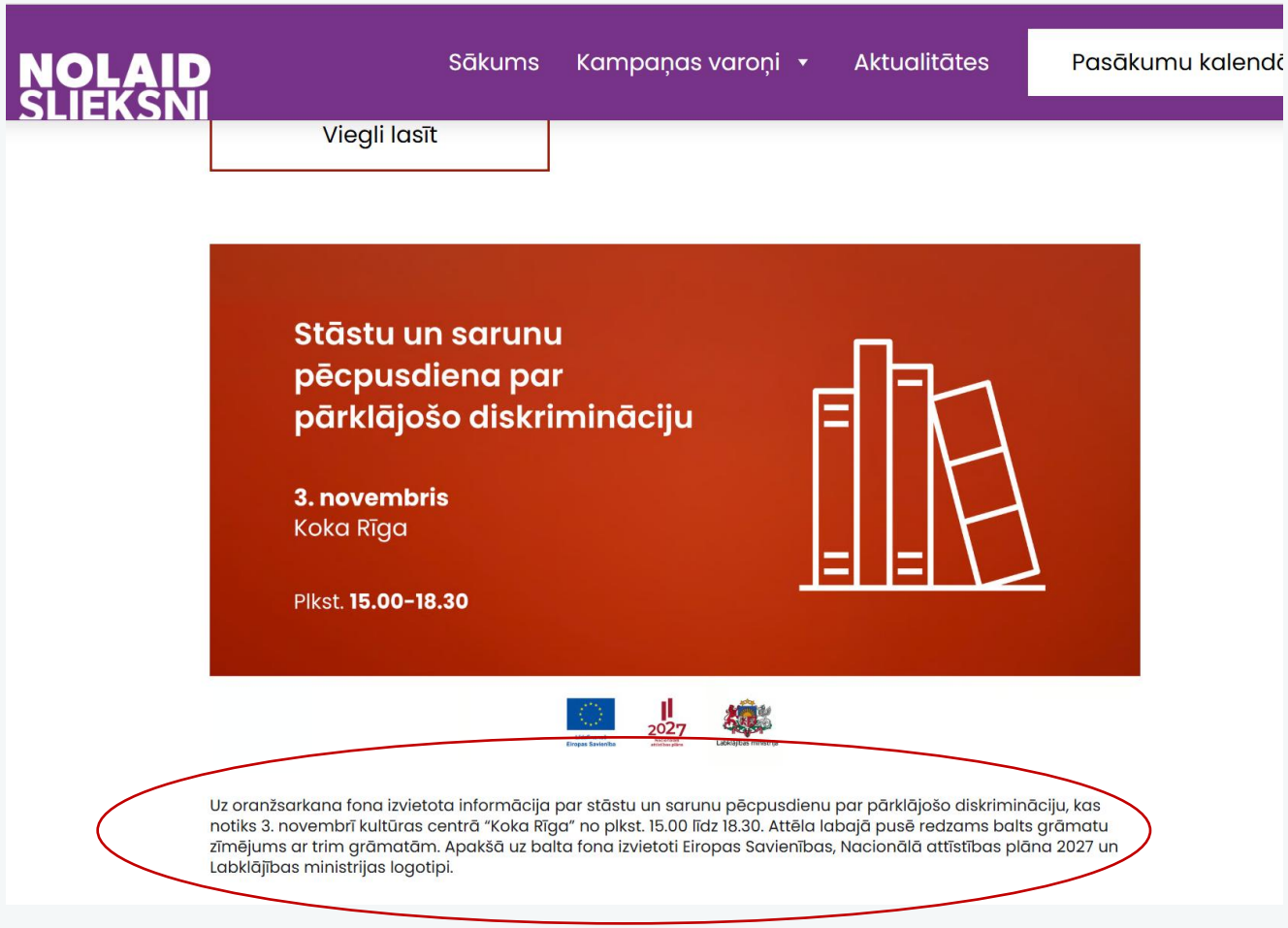

https://nolaidslieksni.lv/

Horizontālā principa darbības:

- Informācija uztverama vairākos sensoros kanālos
- Vizuālajam, audio, runas un taustāmajam saturam nodrošinātas alternatīvas
- Alternatīvs apraksts attēliem
- Tulkojums zīmju valodā

Vispārīgās HP darbības stiprina projekta iekļaujošu īstenošanu

Tās ir īstenojamas neatkarīgi no HP rādītāju izvēles un nav jāpiesaista konkrētam rādītājam

Iekļaujoša komunikācija
Informācija sasniedz dažādas mērķgrupas.

Piekļūstama informācija
Vieglā valoda un vairāki informācijas uztveres kanāli.

Nediskriminējoša personāla atlase
Vienlīdzīgas iespējas darba attiecībās.

Vienlīdzīga samaksa un izaugsme
Vienlīdzīga attieksme, karjeras un mācību iespējas.

Darba un ģimenes dzīves līdzsvars
Elastīgi un iekļaujoši darba organizācijas risinājumi.

Sociāli atbildīgs iepirkums
Atbildīgas prasības iepirkumos un piegādes ķēdēs.

Digitālā piekļūstamība
Digitālie risinājumi ir lietojami iespējami plašam cilvēku lokam.

HP darbības uzlabo projekta īstenošanas kvalitāti kopumā.

Specifiskās darbības rada izmērāmu HP rezultātu; vispārīgās darbības veido vidi, kurā šo rezultātu iespējams sasniegt kvalitatīvi.

5. REZULTĀTS UN ILGTSPĒJA

No īstenotas HP darbības uz noturīgu pārmaiņu

Noslēguma jautājums

Vai pārmaiņu varam pierādīt un vai tā turpināsies pēc projekta beigām?

PIERĀDI
kāds šķērslis mazināts un kas mainījies cilvēkam

NOSTIPRINI
risinājumu procedūrās, atbildībā un budžetā

UZTURI
kvalitāti, lietotāju iesaisti un rezultātu uzraudzību

Praktiska metode: sešu punktu kvalitātes pārbaude

Ja uz kādu jautājumu atbilde ir “nē”, projekta loģika vēl nav pabeigta.

1. Vai nosaukta konkrēta mērķgrupa un šķērslis?
2. Vai HP darbība tieši novērš šo šķērsli?
3. Vai darbība ir paredzēta budžetā, iepirkumā vai tehniskajā specifikācijā?
4. Vai ir skaidra saikne starp HP darbību, rādītāju un tās izpildes pierādījumu?
5. Vai ir skaidrs, ar kādiem datiem un dokumentiem pierādīs HP rādītāja izpildi?
6. Vai rezultātu pārbaudīs kopā ar lietotājiem?

Rādītājs nav formalitāte: tas ir iepriekš plānots pierādījums konkrētai pārmaiņai.

HP vairs nav prasība. Tā mēs sniedzam pakalpojumus.

Projektā ieviestā cilvēkcentrētā pieeja kļūst par organizācijas ikdienas darba veidu.

PROJEKTA RISINĀJUMS → **kļūst par** → **IKDIENAS PAKALPOJUMU**

1 Standarts, nevis izņēmums

Piekļūstamība un vienlīdzīgas iespējas ir iestrādātas pakalpojuma procesos un kvalitātes standartā.

2 Organizācija uzņemas atbildību

Ir skaidrs risinājuma īpašnieks, nepieciešamie resursi un zināšanas, lai pakalpojums turpinātos.

3 Pakalpojums attīstās kopā ar cilvēkiem

Lietotāju pieredze un atgriezeniskā saite palīdz risinājumu regulāri pilnveidot.

CILVĒKA SKATUPUNKTS | **Vai pēc projekta cilvēks joprojām saņem tikpat piekļūstamu un kvalitatīvu pakalpojumu?**

HP kvalitāte ir redzama tad, kad pakalpojums maina cilvēka pieredzi

No atzīmētas darbības uz cilvēkcentrētu, piekļūstamu, nediskriminējošu un pierādāmu risinājumu.

CILVĒKCENTRĒTS **PIEKĻŪSTAMS** **NEDISKRIMINĒJOŠS** **PIERĀDĀMS**

Paldies! | Inese Vilcāne | Inese.Vilcane@lm.gov.lv

https://www.lm.gov.lv/lv/horizontalais-princips-vienlidziba-ieklausana-nediskriminacija-un-pamattiesibu-ieverosana